

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pokalbis su Emanueliu Zingeriu

Ar tai kometa? Meteoras? Ne, tai Emanuelis Zingeris. Jį už skverno nutvėrė nedaug lengviau kaip vėją laukuos. Sąjūdžio veikėjas, Seimo atstovas, Europos Tarybos darbuotojas, Lietuvos žydų bendruomenės statytojas ir palaikytojas, jis šiandien Vilniuje, rytoj Strasbourge, poryt... Vis dėlto, spaliui baigiantis, išgirdau jo balso telefonu iš Washingtono.

Šion Atlanto pusėn Zingerį atsiųsiet Amerikos žydų komitetas (American Jewish Committee), viena įtakingiausių žydų organizacijų. Jam tai suteikė progą išsamiau susipažinti su savo gentainių Amerikoje problemomis: spartėjanti asimiliacija, besikeičiančiais santykiais su Izraeliu, bandymais naujai nubrėžti pačią Amerikos žydų tapatybės sąvoką.

Kai Emanuelis Zingeris pirmą sykį lankėsi Amerikoje, vos Atgimimui prasidėjus, jis buvo beveik nežinomas jaunuolis. Dabar jo įgaliojimai daug svaresni. Šį rudenį Europos Taryba jį paskyrė savo Kultūros ir švietimo komiteto referentu žydų (jidiš) kultūros palikimo klausimams. „Turima galvoje 700 metų Europoje, įskaitant Lietuvą, senumo kultūra“, aiškina Zingeris. Tai atsakingos ir drauge liūdno pareigos, nes 1939–1954 metais beveik sunaikinta jidiš kultūra jau baigia išblėsti. Šįmet nustojo eiti paskutinis Vidurio-Rytų Europos laikraštis jidiš kalba, *Lietuvos Jeruzalė*. Kai kurie litvakų kultūrininkai jau laiko save „paskutiniaisiais mohikanais“.

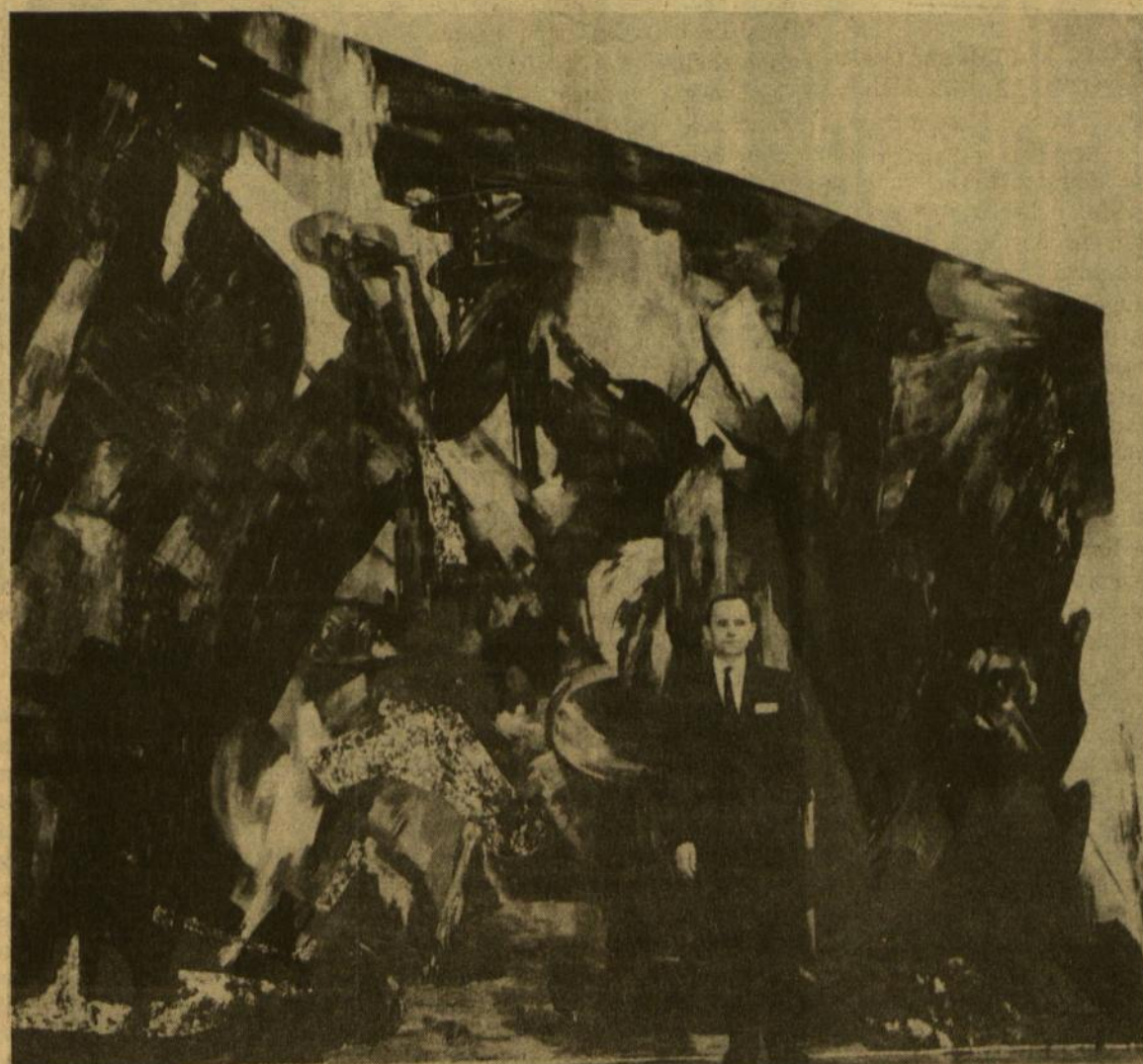
Šiuo paskyrimu Europos Taryba, atrodo, įžvelgė į pačią Emanuelio Zingerio sielą. Jo pastangas, devynis amatus ir dešimtą pusbadį, įkvėpė vadinamosios „Jidišland“ vizija. Tai Lietuvos ribose egzistavusi, dabar jau iš žemėlapių pranykusi, savita kultūrinė šalis. Zingeris nepasitenkina jos gedėjimu, bet daro ką įmanyma ištausti bent jos pėdsakus ir kai kuriuos paminklus.

Emanuelis Zingeris sugeba suderinti du patriotizmus: Jidišlandui ir nepriklausomai Lietuvai. Amerikos žydų komiteto konferencijos metu įvykusioje „apskrito stalo“ diskusijoje jis tiesiai pareiškė JAV Valstybės departamento atstovams, jog Amerika žiūrinti į baltus „pro pirštus“, Lietuvos saugumas „nėra ap-

draustas, neturime jokių garantijų“. „Kodėl garantijos suteiktos Čekijai ir Lenkijai, o ne Baltijos šalims?“ paklausė jis. Atsakydami, JAV pareigūnai ragino jį „nepulti į paniką“ ir priminė prezidento Clinton'o apsilankymą Rygoje šią vasarą.

„Tai man svarbus klausimas“, tvirtino Zingeris, kaip ir ta nemelma sutartis su Rusija dėl karinio tranzito per Lietuvą. Kuo labiau lietuviams reikia telkti savo dėmesį į apsigynimą, tuo sunkiau jiems kurti „atvirą visuomenę“. Anot jo, toksai „apgulties stovis“ dažnai iškreipia nacionalizmą, siaurina sąlytį su pasauliu.

Dvigubas patriotizmas žmogų praturtina, bet ir komplikuoja jo gyvenimą. Zingeris neigiamai reagavo į JAV dienraštyje *Boston Globe* išspausdintą ir vienašališkai sutrumpintą pasisakymą „karo nusikaltimais“ apkaltinto Boston'e gyvenančio Aleksandro Lileikio klausimu. Antra vertus, Zingeriui rūpestį kelia pastarųjų metų, jo nuomone, Lietuvoje pablogėję lietuvių-žydų santykiai, pavienių lietuvių ir

Dailininkas Juozas Bagdonas 1967 metais priešais savo paveikslą – Kompozicija (aliejus, 22' x 12'). Vytauto Maželio nuotrauka

valdžios organų „nejaudrumas“. Emanuelio Zingerio žodžių vertėtu atidžiai klausytis, nes čia kalba žmogus, savo darbais irodęs ištikimybę Lietuvai ir Jidišlandui. Geriausias atsakas į jo žodžius, tai atviras ir abipusė pagarbą paremtas lietuvių-žydų dialogas.

Algirdas Landsbergis

Juozas Bagdonas

Kompozicija (aliejus)

Šiame numeryje:

Dr. Emanuelis Zingeris — lietuvis ir žydas • Dailininkas Juozas Bagdonas • Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990 (5) • Jono Račkausko „Švietimo reforma Lenkijoje ir Lietuvoje XVIII a.“ • Bažio Augino eilėraščiai • Booker'io literatūrinė premija Didžiojoje Britanijoje • Solistė Aldona Stempužienė

Apie Juozo Bagdono kūrybą

PAULIUS JURKUS

Dailininkas Juozas Bagdonas iš savo gyvenimo 60 metų skyrė meno kūrybai. Kokia tai didelė dovana lietuviškai dailėi! New York'e jis gyvena pusę to laiko — 30 metų! Tai tikras niujorkietis, turėjęs progos stebėti menus pasaulio meno centre. Jis taip pat kaip dailininkas — visuomenininkas dalyvavo New York'o lietuviškame gyvenime. Čia jis surengė daugiausia savo individualinių parodų, dalyvavo kolektyvinėse parodose, pats organizavo Lietuvos nepriklausomybės šventei skirtas parodas. Dabar yra New York'o Lietuvių dailininkų sąjungos pirmininkas. Kai buvo reikalingas, nesišalino nuo darbo kitose organizacijose: dirbo Balfe, Amerikos lietuvių tarybos New York'o skyriuje, Tautos fonde, Lietuvių tautininkų sąjungos skyriuje.

Gyvena Woodhaven'e, gražiam lietuviškame „kaime“. Gatvėse pilna medžių — aukštų platanų, kurie šnara prie jo buto langų. Butas pilna paveikslų — koridoriuose, laiptuose į sodelio pusę.

Kai praveri duris į jo aukštą, taip ir pamatai bagdonišką didelį paveikslą — abstraktą. Ir kiek dinamiškos tame paveiksle, kiek jėgos! Kokia sodri tapyba! Tie žodžiai charakterizuoja visą dailininko kūrybą.

Savo bute dailininkas yra priklaudęs ne vieną svečią iš Lietuvos. Buvo sustoję dailininkai, rašytojai, kultūrininkai. Čia jautėsi patogiai, gerdami kavą, žiūrėdami vaizduojančias iš dailininko kėlonių Lietuvoje.

Vienam buto kambaryje jis tapo. Tapo kiekvieną dieną, kai ji yra pakankamai šviesi. Tapo tik aliejiniais dažais, akrilinių dažų nemėgsta ir jų nevartoja. Dailininkas aiškina, kad akriliniai dažai esą duslūs, neturi spalvinio sodrumo.

Antras to aukšto kambarys skirtas apdailos reikalingam. Čia

tempiamos drobės ant porėmių, čia išpjaunamos paspartos akvarelės ir temperos darbams. Čia vyksta rėminimas. Čia savo parodą tvarkė ir iš Lietuvos atvykusi dailininkė Jūratė Bačinskaitė.

Paveikslai keliauja į Lietuvą

Tame apdailos kambaryje jis savo kūrinius parengė kelionei į

Lietuvą. Dailininkas ten pirmą kartą lankėsi 1992 metais. Vilniaus dailės muziejus kvietė surengti tapybos parodą. Dailininkas specialioje dirbtuvėje užsakė kartonines dėzes pagal paveikslų dydžius. Mėgsta jis didelio formato paveikslus. Tokius reikia nuimti nuo porėmių, susukti ir sudėti į specialiai pagamintas tvirtos kartono tūtas. Paveikslai į Lietuvą vežami talpintuvuose — konteineriuose. Iš New York'o laivu nuplukdo į Hamburgą, iš ten sunkvežimiais

nuveža tiesiai į Lietuvą.

Po daugelį metų jam pirmą kartą lankantis Lietuvoje, jo tapybos darbų paroda Lietuvos dailės muziejuje Vilniuje buvo atidaryta 1992 m. birželio 18 d. ir tęsėsi tris mėnesius. Atidaryta su žemaičių estradiniu orkestru, su kalbom, gėlėmis. Po tiek metų dailininkas grįžta į tėvynę, kur jį pasitinka bičiuliškos rankos! Toje parodoje buvo išstatyta 54 paveikslai. Juos ir paliko muziejui.

Kaune paroda buvo organizuojama Čiurlionio muziejaus paveikslų galerijoje. Iš Vilniaus atvežė visus ten paliktus kūrinius ir Kauno parodai parinko 27. Kauno paroda buvo atidaryta 1993 m. vasario 26 d. Gegužės mėnesį Birštono kultūros namuose.

Atidaromas žemaičių dailininkų muziejus

Dailininkas ir 1993 m. liepos mėnesį aplankė Lietuvą. Tuo metu Plungėje vyko kultūrinės varžybos. Kunigaikščio Mykolo Oginskio rūmuose vieni norėjo įkurti žemaičių dailininkų muziejų, kiti norėjo rūmus paversti pramogų rūmais, įkurti čia „kaziną“.

Vietos kultūrininkų ir Kultūros ministerijos iniciatyva buvo suorganizuota dailininko Juozo Bagdono paroda ir ta proga įkurtas žemaičių dailininkų muziejus. Bagdono kūrinių buvo paimti iš Vilniaus ir iš Kauno kolekcijų. Iškilmingas atidarymas įvyko 1993 liepos 10 d. Orkestras grojo M. K. Oginskio sukurtus polonezus, šaudė šampano kamščiai, pri-nešta daug gėlių, pasakyta sveikinimo kalbų.

Po dailininko Juozo Bagdono parodos buvo dailininko Adomo Galdiko kūrybos paroda. Muziejus atitinka kunigaikščio Oginskio polėkius, nes jis rėmė menus, turėjo savo orkestrą, kalbėjo žemaitiškai ir rėmė lietuvių

(Nukelta į 2 psl.)

Juozas Bagdonas

Kompozicija, 1961 (aliejus)

Iš Vilniaus universiteto istorijos, 1955-1990

VYGINTAS BRONIUS PŠIBILSKIS

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Universiteto partinė organizacija, vykdydama nurodymą „auklėti jaunimą komunistiniu požiūriu, kad išaugtų komunizmo statytojai, o ne kapitalizmo restauratoriai“¹⁴, stiprino ideologinį darbą, gyvino komjaunimo veiklą. Platūs įgaliojimai suteikti dar 1956 m. įkurtam komjaunimo štabui kovai su chuliganizmu ir girtuokliavimu. Jo aktyvistai šnipinėjo, persekiojo politiškai nepatikimus arba abejonių keliančius bendramokslus, svarstė jų nusižengimus viešuose susirinkimuose, siūlė rektoriui šalinti iš universiteto. „Savaime aišku, nestigo saugumo agentų, ypač filologijos fakultete, kuris paprastai būna bet kurios diktatūros rakštis. Daugelio iš jų nepastebėdavome. Tik netikėta vidutinybės karejera baigus universitetą, būdavo tam tikras rodiklis. Kai kurie įsipainiodavo į santykius su saugumu patys nenorėdami, kiti tiesiog ieškojo papildomo uždarbio“¹⁵.

1958 m. išaiškėjo, kad, nusišėpę dalyvavimą pagrindinėse organizacijose, teistumą, 1957 m. rudenį į universiteto pirmąjį kursą įstojo Ona Vinterytė (teista 25 m. kalėjimo ir 5 m. teisių atėmimo) ir Gediminas Daubaras (teistas 10 m.). Komjaunimo aktyvistai kategoriškai reikalavo pašalinti juos iš universiteto. Tačiau Juozas Bulavas, iš Fizikos ir Ekonomikos fakultetų gavęs gerų atsiliepimų apie studentų mokymąsi ir elgesį, tepareišė griežtus papeikimus. Taip jis elgėsi ir su kitais studentais, už tai vėliau smarkiai kritikuotas.

Nušalinus Juozą Bulavą, kuris, pasak Jono Bielinio, „muša mums, komjaunimo aktyvistams, per galvą ir gadina nuotaiką“¹⁶, rankos atsirišo. Nuskambėjo keletas garsių „procesų“, pagrįstų duomenimis, gautais iš Valsybės saugumo komiteto. Antai 1959 m. gruodžio mėnesį atviras Istorijos ir filologijos fakulteto komjaunimo susirinkimas už antitarybinę veiklą¹⁷ pašalino žurnalistikos specialybės I kurso studentą Leoną Teiberį. Vykdamas susirinkimo siūlymą, „kaip netinkantis būti tarybinių studentų“¹⁸ 1960 m. sausio mėnesį jis iš sąrašų išbrauktas. Tų pačių metų pavasarį Istorijos ir filologijos fakulteto komjaunuolių reikalavimu už praeities nuslėpimą (priklausė antisovietinei grupei, 1952 m. teistas) iš universiteto pašalintas III kurso lituanistas Vladas Pupys, už ideologines klaidas, neteisingas požiūris į tarybinę tikrovę — ketvirtakursis Antanas Narkus. Už svarbių biografijos faktų (mėginimas pereiti SSRS sieną, įstoti į sauleičių vienuolyną, bausmės kalėjime) nuslėpimą, bažnyčios lankymą 1961 m. išbrauktas vokiečių kalbos ir literatūros specialybės IV kurso studentas Algirdas Vaičiūnas. 1963 m. toks pat likimas ištiko II kurso rusistą Vaclovą Sevruką ir V kurso lituanistą Vaclovą Mikailionį.

Aktyviai kovojama su vyrausia nuomone, kad rūpintis studentų politiniu auklėjimu yra tik visuomeninių mokslų katedrų, partinės ir komjaunimo organizacijų reikalas. Vertinant dėstytojų darbą vis dažniau žiūrima ne į mokslinės veiklos rezultatus, o į tai, kiek jis prisideda prie studentų ideologinio auklėjimo. Visų fakultetų dėstytojams pavedama kuruoti akademines grupes, rengti pokalbius politinėmis temomis, susitikimus su komunistinio pogrindžio dalyviais, žemės ūkio, pramonės pirmūnais, mokslo, kultūros veikėjais. Kritikuojamas ideologinių katedrų darbe

pasitaikantis dogmatizmas, priskaitėliškumas. Šių disciplinų dėstytojams sudaromos privilegijos pasirenkant geriausią paskaitų ir seminarų laiką, patogias auditorijas. Susidomima Studentų mokslinės draugijos, būrelių veikla, ypač tų, kuriems vadovauja „idėjiškai silpnos“ katedros. Kraštotyros būreliui (vadovas Vacys Milius) prikišama, kad jis neatlieka komunistinio auklėjimo uždavinių, tautosakos (vadovas Donatas Sauka) — neįdiegia būsimiesiems specialistams kovingo klasinio požiūrio į tautosaką¹⁹. Pastarojo būrelio nariai Norbertas Vėlius, Albertas Ulys rinko antisovietinę tautosaką, jautėsi aiškus atsiribojimas nuo tarybinės ir revoliucinės tautosakos²⁰. Mokslinių būrelių vadovai, prasižengę nariai svarstyti partiniuose ir komjaunimo susirinkimuose, barti *Tarybiniame studente*.

Jaunimui nukreipti nuo politinių ir socialinių problemų pradėtos rengti vasaros darbo ir poilsio stovyklos, įvairios talkos. Jau 1957 m. septyniadesimt Istorijos ir filologijos fakulteto studentų statė Žilinių kultūros namus, nemaža universiteto studentų dirbo Kazachstano plėšiniuose. Ypač akcentuojamas auklėjimas proletarinio internacionalizmo ir tautų draugystės dvasia. Visuomenės mokslų paskaitose, seminaruose aiškinami milžiniški SSKP nacionalinės politikos laimėjimai, plečiami studentų ryšiai su kitų respublikų aukštosiomis mokyklomis (keičiamasi studentų vasaros darbų būriais, vykstama į praktikas, SMD konferencijas, ekskursijas ir pan.). Sankcionavus LKP CK, plečiamas vulgariojo ateizmo dėstymas: iš pradžių visiems ketvirtojo ir penktojo kurso studentams įvedama mokslinio ateizmo skaita, o nuo 1963/64 m.m. kursas tampa privalomas visiems studentams. Nuo septintojo dešimtmečio vidurio pradėta sudarinėti studentų idejinio-politinio auklėjimo planus visam jų mokymosi universitete laikotarpiui, vėliau — kompleksinius idejinio auklėjimo plano darbo planus. Biurokratinis planavimas, nieko negalėjęs pakeisti ydingoje auklėjimo sistemoje, didino popierių srautą, trukdė, dirgino universiteto darbuotojus.

LKP CK, numanydamas akademinio jaunimo nuotaikas, 1968 m. spalio 12 d. apsvaistė klausimą „Apie studentų politinį auklėjimą Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete“. Nutarime pažymėta, jog dar nepakankamai panaudojamos palankios ypatybės auklėjimo galimybės, yra pastebimų trūkumų formuojant jų marksistinę-lenininę pasaulėžiūrą. „Daugelis studentų į Tarybų Lietuvos pasiekimus žiūri kaip į savių, be kovos ir liaudies kūrybinių pastangų įtempimo vykstantį procesą, rodo tam tikrą visuomeninį pasyvumą“²⁰. Universitetui iškeltas uždavinys daugiau rūpintis pirmojo kurso studentų kontingento kompleksavimu, dėstymą glaudžiau sieti su komunizmo statybos praktika, atkakliai siekti, kad kiekvienas studentas giliai įsisavintų lenininę nacionalistinę partijos politiką, skiepyti proletarinio internacionalizmo jausmus, kovoti su buržuazinių tendencijų poveikiu jaunimui.

Vienu iš svarbių jaunimo, studentų idejinio auklėjimo barų tampa meno saviveikla. Vykdamas Kultūros ministerijos nurodymus, jos priežiūrai universitete sudaroma repertuarinė komisija. Reikalaujama į programas į-

Zinaida Dargienė

Mokslui ir menui, 1979
Gobelenas, vilna, 335 x 200

traukti daugiau kitų tautų, visu pirmą rusų, kūrinių, propaguoti tautų draugystės proletarinio internacionalizmo idėjas. Centriniam universiteto meno saviveiklos kolektyvams — dainų ir šokių ansambliai, akademiniam chorui, dramos studijai, pučiamųjų orkestrui, kaimo kapelai, dailės studijai — vadovauja Estetinio lavinimo katedra, fakultetinei saviveiklai — Kultūros klubas. 1968 m. dramos studijai suteikiamas Kiemo teatro vardas. 1979 m. susikuria universiteto kamerinės muzikos ansamblis, 1980 m. — Filologijos fakulteto merginų choras „Virgo“, kiti kolektyvai (vyru choras, folklorinis ansamblis „Ratilio“, kaimo kapela „Jauni-mėlis“). Meno saviveiklos kolektyvai, 1961 m. subūrę apie 200 studentų, 1975 m. telkė per 500 žmonių. Nors meno saviveiklos kolektyvų programos buvo prikašiotos oficialiems reikalavimams atitikusių kūrinių, ideologizuotos (ansamblio programos „Pergalės aidai“, „Į ateitį šviesią“ ir kt.), dalyvavimas joje daugeliui studentų tapo darbštumo, draugiškumo mokykla, teikė neišdildomą meninių įspūdžių, formavo įgūdžius, kurie pravertė gyvenime, skatino patriotinius jausmus, palaikė lietuviybę. Savo nuosirdžiu darbu universiteto meno kolektyvams daug nusipelnė ilga-mečiai vadovai Daiva Čičinskienė, Tamara Kalibataitė, Zita Kel-mickaitė, Rasa Gelgotienė, Vidutis Aleksandravičius, Paulius Koncė ir kt.

Universiteto komjaunimo organizacija (aštuntajame dešimtmetyje jai priklausė apie 90% visu studentų) rengė konkursus geriausioms akademinėms grupėms

išaiškinti, kontroliavo visuomenės mokslų paskaitų, seminarų lankymą. 1972 m. universitete kartu su visomis SSRS aukštosiomis mokyklomis įvesta studentų visuomeninė politinė praktika, 1974 m. įsteigtas Visuomeninių mokslų fakultetas. Įkurtas internacionalinis klubas, įtvirtinamos kūrinių anksčiau atgaivintos senosios tradicijos. Geriausiai besimokantys, pavyzdžio elgesio ir idėjiškai patikimi studentai skatinami Lenino, Markso, Dzeržinskio, Levo Tolstojaus, Vinco Kapsuko, Petro Cvirkos ir kitomis vardinėmis stipendijomis. Tačiau partinių veikėjų viltys, kad pokario metais gimę ir „tarybinės tikrovės sąlygomis“ auklėti jaunuoliai²¹ nedvejodami paklus brukamoms dogmoms, nepasitvirtino. Gyvas buvo noras tikrųjų vertybių ieškoti tautos pasaulėjautos gelmėse, nefalsifikuotoje Lietuvos istorijoje. 1970 m. įsikūrė universiteto kraštotyrininkų klubas „Ramuva“ (vadovas — ekonomistas Venantas Mačiekus). Kantrių darbu, viešai neprieštaraujant oficialiems valdžios nurodymams, atlikta labai svarbi savajam kraštui veikla: surengta apie 20 kompleksinių ekspedicijų, surinkta ir perduota mokslo įstaigoms 32 tūkst. tautosakos kūrinių, 25 tūkst. vietovardžių, 16 tūkst. žodžių ir posakių, apie 3 tūkst. eksponatų muziejams ir t.t. „Ramuvo“ dalyviai gaudavo tikrų žinių apie Lietuvos istoriją, mokėsi mylėti savo kraštą, rinkti ir puoselėti liaudies kūrybą. Todėl neparanki ideologams klubo veikla kontroliuota, ekspedicijos vietinių veikėjų trukdytos. Klubo vadovas saugumo atstovų universitete

kasmet buvo apklausinėjamas, privalėjo rašyti išsamias ataskaitas. Ekspedicijos buvo sekamos, į jas infiltruojami saugumo agentai.

1971 m. LKP Vilniaus miesto komiteto nurodymu uždarytas Vilniaus kraštotyrininkų klubas „Ramuva“, kuriam priklausė jauni universiteto dėstytojai, aspirantai, studentai. 1973 m. prasidėjo represijos prieš kraštotyrininkus. KGB Vilniuje ir Kaune ne tardė per 100 šio judėjimo dalyvių, baugino, siūlė bendradarbiauti. Tardyto Vilniaus klubui priklausiusios universiteto studentės Vidmantė Jasu-kaitytė ir Marija Božytė²², kiti kraštotyrininkai. Netrukus saugumo pareigūnai sulaukė 9 universiteto studentų, kurie turistinės kelionės po Džukiją metu aplankė Perloją ir padėjo gėlių prie kunigaikščio Vytauto paminklo. Visi tardyti, pašalinti iš komjaunimo, o trys aktyviausi — Eugenijus Banys, Remigijus Kajeckas ir Pranas Grigas — už grubų drausmės laužymą išbraukti iš studentų sąrašų. Saugumo nurodymus vykdžiusio proktoriaus Broniaus Sudavičiaus ir kitų vadovų nuomone, tai buvęs užmaskuotas Kalantos metinių minėjimas²³.

Aštuntajame ir devintajame dešimtmečiais iš universiteto už elgesi, nesuderinamą su tarybinio studento vardu, pašalinama kasmet vidutiniškai po 15 dieninio skyrusio studentų, pa-peikimais, išpėjimais nubaudžia-ma kur kas daugiau. Tarp nubau-stųjų už chuliganizmą, girtuokliavimą, „žygius“ kolūkinio talkų metu, dėstytojų parašų klastojimą ir pan. formuluo-tė

Apie Juozo Bagdono kūrybą

(Atkelta iš 1 psl.)

tautinį judėjimą spaudos draudimo metu.

Dailininkas rengiasi trečiaj kelionei

Čiurlionio muziejus kviečia Juozą Bagdoną į Kauną su paroda. Kaunas jo „gimtinė“, čia jis turėjo pirmą savo parodą. Dabar nori nuvežti arti 100 darbų. Jų tarpe yra ir pačios didžiosios drobės. New York'o lietuvių Angelų Karalienės parapijos salėje kartą buvo jo paroda. Buvo išstatyti tik keturi paveiksai, kurie uždegė visą parodai skiriamą plotą, tokios didelės buvo jo drobės. Jau užsakė ir parsigabeno didelio formato tūtas, į kurias suvyniojęs idėjas savo drobes.

Praeitį prisimenant

Dailininkas Juozas Bagdonas pirmą savo parodą surengė 1933 m. gruodžio mėnesį Lietuvių-prancūzų draugijos patalpose, Kaune. Vėliau jo parodos vyko Šiauliuose, Klaipėdoje, vėl Kaune toje pačioje Lietuvių-prancūzų draugijos salėje. Nuo 1935 metų dalyvavo lietuvių dailininkų sąjungos parodose, buvo tos sąjungos sekretorius, reikalų vedėjas. 1938 metų rudens parodoje jam buvo paskirta valstybinė premija už tapybos darbą „Sugrižimas iš jūros“. Šia paroda buvo paminėta Lietuvos nepriklausomybės 20 metų sukaktis. Atgavus Vilnį, dailininkas vadovavo vienai dailių amatų mokyklai.

Iš Lietuvos pasitraukė 1944 m. liepos 1 d. Vilniuje paliko apie 20 kūrinių, Kaune apie 40. Dabar lankydamas Lietuvą, šių savo kūrinių nesuradė.

Išvykęs užsienin, iš pradžių gyveno Vienoje, 1945 m. vasario mėnesį persikėlė į Vokietiją, apsigyveno Ravensburg'e. 1948 metais laivu išplaukė į Kolumbiją, išsiveždamas apie 40 darbų. Daugiausia tai buvo figūrines kompozicijas. Išvyko gruodžio mėnesį, po trijų savaitių kelionės 1949 m. sausio mėnesį pasiekė Kolumbiją. Apsigyveno sostinėje, Bogotoje, dirbo meno mokyklose — moterų kolegijos keramikos mokykloje, paskui meno akademijoje, kuri priklauso Kolumbijos valstybiniam universitetui ir yra dailės fakultetas. Ten dė-

tė keramiką ir dekoratyvinę skulptūrą.

Kolumbijoje išbuvo dešimt metų. 1958 m. rudenį atvyko į JAV, apsigyveno sostinėje Washington'e. Čia buvo įkūręs keramikos studiją, prestižinę galeriją, kurioje rengė amerikiečių ir Pietų Amerikos dailininkų parodas. Jo studija ir galerija buvo gerame Georgetown kvartale. Washington'e išbuvo šešerius metus. 1964 metais persikėlė į New York'ą.

Parodos Amerikoje

Gyvendamas Washington'e, jis vėl atsидėjo kūrybai su dideliu veržlumu. Jis buvo išaugęs realizmo, impresionizmo poveikyje, tuo stiliumi kūrė figūrines kompozicijas ir gamtovaizdžius. Washington'e susiformavo jo abstraktinis stilius. Iš pradžių jo abstraktuose vyravo geometrinės formos ir linijos, bet greitai jis pasikeitė — vaizdavo erdvėje skraidančias įvairias formas, lyg būtų prasiveržęs ugnikalnis ir sudramatinęs visą gamtą. Taip išsivystė jo ekspresionistinio abstrakto stilius.

Pirmą abstrakcinio meno parodą surengė 1960 metais Baltimorės Lietuvių namuose. Washington'e gyvendamas, su parodom aplankė daug lietuviškų kolonijų. Philadelphiaje buvo 3 parodos, Čikagoje — 2, Detroit'e — 2, Toronte — 1, Hamilton'e — 1, Boston'e — 2, Cleveland'e — 1, Los Angeles — 1, Hartford'e — 1, Woodhaven'e — 1. New York'e yra surengęs daugiausia parodų, kokias 7 ar 8.

Gyvendamas Amerikoje, surengė 20 personalinių parodų, dalyvavo 16-oje bendrinių parodų. Tie skaičiai ir nusako, kokia didelė buvo jo kūrybinė veikla.

Lankydamas Lietuvą, turėjo progos stebėti jos gamtovaizdį, pasidaryti škiecų. Ir dabar savo darbo kambaryje jis kuria naujas drobes, akvareles, vaizduojančias Lietuvos gamtą.

Jis gerai supranta, kad kaip bitelės savo medų, taip ir dailininkas savo kūrybą turi nešti į Lietuvą, į tą didįjį tautos avilį. Kūryba, palikta kituose kraštuose, tik išsibarstys ir dings. Tik parvežta į Lietuvą ji bylos apie lietuvių kūrėją, kuris bet kokiomis sąlygomis kūrė ir triūsė savo tautos labui.

slėpė ir susidorojimus su politiškai neparankiais studentais. Antai 1970 m. iš universiteto pašalintas lituanistas Antanas Vaišnoras, Palangos vidurinės mokyklos XI klasėje įvykęs „grubų nacionalistinių išsišokimų, nesuderinamų su tarybinio studento vardu“ (išskėlė trispalvę). 1972 m. už poelgi, žėminantį tarybinio studento vardą (rankinio turnyro „Baltijos taurė“ metu žaidžiant SSRS komandai, plojo jos varžovams iš kapitalistinių šalių), rektoriaus papeikimas pareikštas istorikui Povilui Tebeliškiui, lituanistui Antanui Jonynui. Universiteto komjaunimo biuras jiems ir dar penkiems studentams paskyrė griežtą papeikimą, o II kurso psichologą Rimą Kočiūną pašalino iš komjaunimo. Netrukus už medaliono su Vytauto atvaizdu nešiojimą, „netinkamų“ dainų dainavimą ant Gedimino kalno su Estijos studentais Rimui Kočiūnui teko griežtas rektoriaus papeikimas.

Su tarybinio studento vardu aiškiai nesiderino ir vis pasitinkantys sovietinio Lietuvos pavergimo simbolių naikinimais. Taip 1976 m. lapkričio 8 d. suimtas universiteto Filologijos fakulteto studentas Leonas Paulavičius²⁴. Šis „politiškai nesubrendęs, nesugebėjęs teisingai vertinti visuomenės raidos, politikos klausimų“ studentas nuplėšė ir sunaikino sovietinę vėliavą. Iš studentų sąrašų išbrauk-

(Nukelta į 3 psl.)

Apie Lietuvos mokyklų praeitį

KĘSTUTIS PEČKUS

• Jonas Račkauskas. ŠVIETIMO REFORMA LENKIJOJE IR LIETUVOJE XVIII A. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. Spausdino Poligrafinių paslaugų įmonė Vilniuje. Tiražas – 700. Kaina – sutartinė. 243 puslapiai.

Užsienio lietuvių išleista knyga Lietuvoje dabar nieko nenustebins. Tačiau Chicago State University profesoriaus, Lituanistikos tyrimų ir studijų centro pirmininko dr. Jono Račkausko monografija *Švietimo reforma Lenkijoje ir Lietuvoje XVIII a.*, 1994 metais išleista Mokslo ir enciklopedijų leidykloje Vilniuje, išsiskiria ne tik menišku apipavidalinimu (viršelio dailininkė G. Kairytė). Tai yra išsami ir solidi mokslinė monografija apie mažai dar nagrinėtą mūsų valstybės kultūrinio gyvenimo išraišką – Edukacinę komisiją, pirmąją Europos Švietimo ministeriją, siekusią valstybiškai spręsti jaunuomenės mokymo ir ugdymo klausimus, jos gan sėkmingai vykdytas švietimo reformas. Lietuvoje šį svarbų ir unikalų kultūrinį faktą ne sykį nagrinėjo dr. Meilė Lukšienė, prof. dr. A. Pirockinas, prof. dr. A. Šidlauskas (jis ir aptariamą monografiją spaudai padėjo parengti) bei kiti.

Minėtos knygos autorius – ne naujokas pasirinktos problemos tyrinėjimuose. Įvairius 18-ojo amžiaus švietimo ir mokyklų veiklos klausimus jis analizavo Lietuvių istorijos draugijos teštiname leidinyje *Lietuvių tautos praeitis* (1971, t. 3), žurnale *Lituanus* (1976, Nr. 22), Lietuvių katalikų mokslo akademijos, Lituanistikos instituto suvažiavimuose ir kitur. Jonas Račkauskas yra gerai susipažinęs su Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos rankraščio, Lietuvos centrinio istorijos archyvo dokumentais, lenkų istorikų darbais, kuriuose analizuojami įvairūs Edukacinės komisijos veiklos aspektai. Todėl jis itin atidus istoriniam faktui, šį laikotarpį nagrinėjusių mokslininkų pastebėjimams. Jono Račkausko padarytos išvados yra savarankiškos, gana įdomios ir vertingos, svarbios dabarties pedagogikos istorijos tyrinėtojams. Jos aktualios visiems, kada sten-giamasi į praeitį žiūrėti kitomis akimis, kada ieškoma amžinų, nesenstančių moralinių ir kultūrinių tautos ir atski-ro asmens vertybių.

Prie nagrinėjamos problemos knygos autorius prieina pamažu: analizuoja įvairius Lietuvos švietimo struktūros formavimosi momentus iki Jėzuitų ordino panaikinimo, Vilniaus Akademijos įsteigimo sąlygas, aptaria pijorų ordino pedagoginę veiklą. Iki Edukacinės komisijos atsiradimo veikusios švietimo sistemos trūkumai, jų analizė ir išvados sudarė, kaip teigia Račkauskas, prielaidą ir pamatą kurti naujus, laikotarpį atitinkančius švietimo planus, vykdyti Edukacinės komisijos sumanytas reformas. Monografijoje gana išsamiai aptariama Igno Masalskio, Vilniaus vyskupo, didelio to laiko švietimo ir erudito, vadovaujamą Edukacinės komisijos struktūra ir veiklos kryptys, jos sudėtyje veikusios mokomųjų knygų draugijos atliktas darbas.

Ir dabar aktualumo neprarado Edukacinės komisijos siūlymai dėl mokyklų reformos. Šių problemų analizei daugiausia dėmesio skiria ir monografijos autorius: aptariai atskirų komisijos narių ir to laikotarpio mokyklų gyvenimą išmanančių asmenų projektai ir siūlymai, mokymo programas, mokyklų vizitavimas kaip sąlyga išradin-gai Edukacinės komisijos švietimo reformos eigai, mokytojų rengimo sistema. Edukacinės komisijos nuostatai skelbė: „Komisija garantuoja akademiniam luomui (t.y. mokytojams – K.P.) didžiulę

Dr. Jonas Račkauskas Lituanistikos tyrimų ir studijų centro raštinėje, Jaunimo centre, Čikagoje. A. G. Plačo nuotrauka

pagarbą ir dėkingumą už jo pasirinktą kelią ir pasišventimą, už viską, ką jis turi geriausia, jo narių patirtį ir už tarnybą savo kraštui“. Argi tai nesvarbu ir dabarties Lietuvos mokytojų ir Lenkijos lituanistiniams švietimui pasišventusiame asmeniui?

Daug dėmesio skiriama pradiniam švietimui – papaprinėms mokykloms. Ir tai suprantama, nes jas lankė daugiausia įvairių luomų vaikai, ir todėl Edukacinė komisija siekė Lietuvoje ir Lenkijoje įsteigti 2,500 tokių mokyklų. Už jų darbą buvo atsakingas pats Edukacinės komisijos pirmininkas Ignas Masalskis, valstiečių švietimo šalininkas, gerai žinomas fiziokratas, siekiantas, kad trečiojo Lietuvos parapioje įsteigti po tokią mokyklą. Ši pasiryžimą skatino jo įsitikinimas, kad „vaiko vystymasis, mąstymas ir elgesys priklauso nuo vaikystės pirmosios patirties“, kuri pirmiausia įgijama parapinėje mokykloje.

Ypač vertingi ir moksliskai pagrįsti yra monografijos autoriaus pastebėjimai apie tautiškumo ugdymą ir išlaikymą Edukacinė komisijai priklausančiose mokyklose, liaudies kultūra pagrįsta pedagogiką. Čia Jonas Račkauskas tarsi polemizuoja su Lietuvos pedagogais tyrinėtojais, kurie ir Edukacinės komisijos veiklą žiūri

su nepasitikėjimu dėl jos vykdytos krašto polonizacijos. Račkauskas aptaria papaprinėms mokykloms leistų vadovėlių tiražus ir pažymi, kad daugiausia jų buvo išleista lietuvių kalba. Jis daro išvadą, kad gimtąja kalba daugiausia buvo mokomi etnografinės Lietuvos vaikai. Polonizacija, pasak knygos autoriaus, kryptingai vyko apygardinėse mokyklose, kur vienintelė dėstomoji kalba buvo lenkų ir vieninteliai prieinami vadovėliai – lenkų kalba. Papaprinėse mokyklose polonizacija buvo ne tokia atvira. Be to, kaip pažymi Jonas Račkauskas, „Valstiečiai liaudies pedagogikos dėka buvo pagrindiniai lietuvių kalbos ir liaudies tradicijų puoselėtojai. To priežastys galbūt buvo valstiečių socialinio luomo ypatybės, taip pat tautiniai jausmai“.

Edukacinės komisijos egzistavimo ir jos atliktų darbų unikalumą autorius parodo analizuodamas jos įtaką Čilės, JAV, Rusijos

ir Prūsijos švietimo sistemoms. Įdomus ir, manau, daug kam nežinomas knygos autoriaus pateiktas faktas – 19-ojo amžiaus pirmosios pusės Čilės švietimo reformos projekto autorius buvo lietuvis Ignas Domeika, Vilniaus universiteto auklėtinis, vėliau tapęs žymiu profesoriumi.

Iš recenzento reikalaujama ir prie aptariamo kūrinio „prikibti“, ir jo „juodąsias puses“ parodyti. O jų, kaip tyčia, lyg ir neradau... Viena kita korektūros, stiliaus klaida menkina ne knygos autorių, o redaktorių, leidyklos darbą (juolab, kad knyga leidykloje ne vienerius metus gulėjo). Bet knyga trūksta vieno – jos santraukų anglų ir lenkų kalbomis. Su jomis, manau, Jono Račkausko monografija *Švietimo reforma Lenkijoje ir Lietuvoje XVIII a.* greičiau galėtų patekti į pasaulinę pedagoginių ir kultūrinių tyrinėjimų „rinką“. O šios knygos vieta tikrai yra ten.

Iš Vilniaus universiteto istorijos

(Atkelta iš 2 psl.)

lis. Užkliuvo jo ankstesnė pažintis su Viktoru Petkum²⁶. Saugumo komitetas už tautines ir religines pažiūras „globojo“ iš

Vilniaus A. Vienuolio vidurinės mokyklos 1976 m. pašalintą Andrių Tučkų. Nors 1977 m. jis išlaikė visus egzaminus ir surinko reikiamą balų kiekį, nebuvo priimtas į universiteto Matematikos fakultetą. Priežastys oficialiai nenurodytos, tačiau rektorius Jonas Kubilius prasiarė apie informaciją, gautą iš aukščiau²⁷. 1980 m. Andriui Tučkui pavyko įstoti į Istorijos fakulteto psichologijos specialybės I kursą. Bet netrukus pranešta, jog „už veiksmus ir įsitikinimus, nesuderinamus su tarybinio studento moralė, už šmeižikiškų dokumentų pasirašinėjimą, už antitarybinę veiklą, už 'nepadorų' elgesį Sasnausko ir Terlecko teismo metu priimtas nutarimas pašalinti jį iš universiteto“. 1980 m. spalio 3 d. Andrius Tučkus išbrauktas iš studentų sąrašų. Jaunuoliui, žinojusiam, kas inspiruoja tokius sprendimus, paskambinus į saugumo komitetą, paaiškinta: „Metam mes!“, t.y. saugumas²⁸.

Devintojo dešimtmečio viduryje pradėta pertvarka, paskelbtas kursas į viešumą, demokratizavimą atgaivino viltis, kėlė didesnių permąnų nuojautą. Maskva parengė aukštojo mokslo pertvarkymo kryptis, kurios numatė šiek tiek išplėsti pagrindinių aukštųjų mokyklų teises. Joms leista mokymo turinį labiau susieti su regiono, respublikos reikmėmis (universiteto fizikai ima bendradarbiauti su gamybiniais susivienijimais, „Fermente“ įsteigiamas Biochemijos ir biofizikos katedros filialas), kai

POEZIJA

Ji – svajonių orchidėja
Ant realybės ledo –
Ji ulbanti aušra vargdienio pirkioj –

Ji laužo liepsna:
Kaitrią kibirkštį
Nešioji kaip vaikystės pasaką –

Ji apžavų jonvabalį,
Nušvietęs sielvarto veidą
Vasarvidžio šviesia delfia –

Ji kaip erkšetrožė:
Raizganti žodžių žiedais sielą,
Palikdama gyvenimui dyglius –

SONETAS NAUJAGIMIUI

Raudonas skrenda ryto vyturys –
Ir bundančių šešėlių pilnas kambarys.
Aš vystau kaip naujagimi eiles
Į drobulę širdies – lyg paslaptis gilias –

Eilėraštis juodų raidžių akim
Neš Paukščių Taką žydinčiom naktim,
Linguos lyg žemuogę juodoj audroj –
Žmogaus širdy jautrioj, geroj –

Čiulbės su zylėm, laimės trupiniu pažais,
Skris vasaros sparnais; pieš rudenio dažais –
Jis bus akiračio žydrasis diskas:

Erdvių šviesa, ir valkata nudrįšęs –
Ir marmuro balčiausią obeliską
Aš jam statau – tegu saulėlydy jis tviska –

KALNAS KOPIA PASAKON

Rytmečio tiršti rūkai
Šlapiom drobėm
Glosto jo žilą galvą –
Ir iš tolo jis atrodo,
Kaip nusigėres valkata,
Sergą pagiriom –

Rauplėtas granito kojas
Mirko kalnų upokšnyje –
Svydinti srovė vingiuoja,
Lyg vangį gyvatę –

Calypso

TRUPANČIOS KOLONOS

Savo vienetėje
Jis mėgsta pasvajoti –
Trapios svajonės plaukia
Patvinusios erdvės tvenkiny,
Kaip suplėšytos debesų plunksnos –

Kartais jį aplanko
Šokančių snaigų būriai
Ir iš balto voratinklio siūlų
Mezga jam marškinius –

– Kodėl slegiančiai sunkios
Akmeninės kojos?
O taip norėtusi žengti
Bent vieną žingsnį –
Gal sutiktų saulėta lygumą –
Merginą pienui strėdanom
Žalsvam veide –

Vakarais
Ant sniego baltumo
Marškinų užsimeta
Degančio purpuro
Mantilija –
Ir svajoja esąs
Kalnynų karalius –

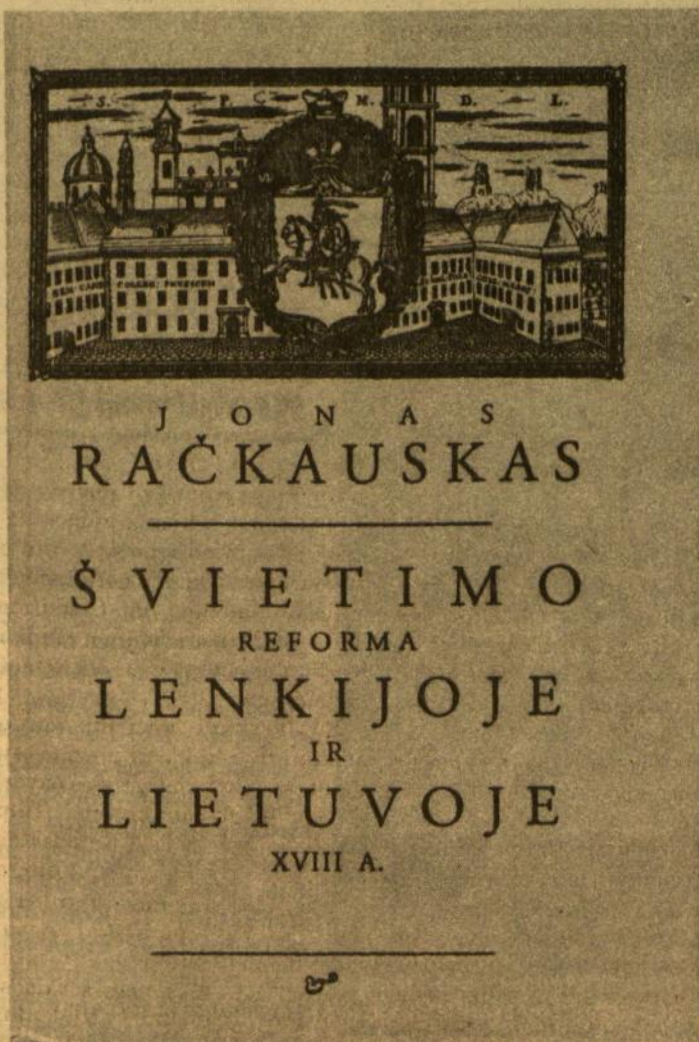
Kaip brolių Grimų pasakoj –
Slėnyje žaidžia vaikai
Ir žiūri į vakaro rėmuose
Liepsnojančių paveikslą –
Iš jo rėmų išlipa
Akmeninėm kojom milžinas
Ir septynmyliais žingsniais
Kopia pasakų karalystėn –

TRUPANČIOS KOLONOS

Po užpustytą lapais lauką
Pamišęs siaučia vėjas –
Išgirdęs gervių klegesį,
Audros išvydęs debesį,
Jam švilpteli ir šaukia,
Tai šuorais šoka pralinksmėjęs,
Tai vėl kaip vaikas stebisi:
Ruduo, atnešęs žemei liūdesį –
Paliko jai dažų žavingą žavesį –
Bet bėgdama dangum migla
Tą linksma vėją lapų pusnyse
Užblosto –
Ir jis – kaip kūdikis – sudėjo
bluostą –

O žemėje – oranžinė tyla,
Ir medžių trupiančios kolonos,
Aukšinio rudenio byla,
Ir vėjo sapnas toks geltonas –

(Nukelta į 4 psl.)

Viršelio dailininkė – G. Kairytė.

kurių profesijų specialistus rengti pagal individualų planą. Akcentuojami mokymo proceso technizavimo, studentų savivaldos, savarankiško darbo apimties didinimo klausimai. Tačiau visa tai, kas marino universitetinę dvasiją – nekompetentingas centro, ministerijos diktatas, unifikuoti mokymo planai ir programos,

dogmos ir ideologiniai prietariai visuomenės moksloose – liko nepajudinta. Ryškėjo didžiulis modernios technikos, įrengimų, vadovėlių ir mokymo priemonių trūkumas. Lietuvos valdžios viršūnėse tvyrojusią apsnūdimo, neryžtingumo, neveiklumo, sotaus pasi-

vasarą išskleidė gaivalingas Sąjūdžio permąnų vėjas. Pakako „kelių rimtesnių įskilimų aklinose tarybinės imperijos sienose ir viskas ėmė keistis – staigiai ir negrįžtamai, neįtikėtinu tempu. Pasirodė, kad totalitarinė valdžia niekada ligi galo nekontroliavo

Didžiojoje Britanijoje

Booker'io premija už romaną su 4,000 keiksmazodžių

Britanija turi nemažą įvairių literatūrinių premijų, bet didžiausią susidomėjimą sukelia tik nuo 1968 metų kasmet spalio mėnesį Booker'io skiriamoji už romaną. Dabar ji yra verta 20,000 svarų. Tų kitų yra kelios net vertesnės, bet rudenio laikraščiai jau pradeda rašyti, kuriuos šešis romanus Booker'io komisija atrinko. Tada lošimų biurai jau priiminėja išlošti mėgstamųjų pinigų ne tik iš tų, kurie spėja pasirinkti arklį ar šuns greitumą, bet ir daugiausia galimybių turinčio susilaukti Booker'io premijos romano iš tų šešių.

Kai komisija sutaria, kuris turi būti tas laimingasis, tada laikraščiai dar daugiau parašo, o jeigu knyga ku nors ypatinga, kaip šįmet, tai ir po kelis kartus leidžiama pasisakyti. Premiją įteikiant, televizija paskiria visą valandą, leidama dar pasvarstyti visus šešis kandidatus ir pasiginėti, kol dar nežinoma, kam atiteks tas nemažas laimikis.

Šįmet komisijos nariai turėjo perskaityti daugiau kaip 130 romanų. Jos narių dauguma pasisakė už Škotijos Glasgow gyvenančio James Kelman gražiai *How Late It Was, How Late* pavadintą romaną. Komisijai pirminkavo literatūros profesorius John Bayley. Nors kai kas paskubėjo autorių už tą knygą palyginti su Proust'u, Joyce'u, Beckett'u, Pinter'iu, Kafka ir Zola, o pats pirmininkas net genijum

pripažino, tačiau neturėjo balsų, kurie tą tariamai genialų kūrinių pavadino vandalizmu ir kitais panašiais žodžiais. Romaną pasmerkė ir komisijos narė Julia Neuberger.

Knygoj vaizduojamas autoriaus miesto girtuoklis, kuris atsiduria policijoje, lankosi socialinės rūpybos įstaigoje, susitinka su kaimynų ir sūnum, tariaisi su advokatu. Bet toje 374 puslapių knygoj rašytojas apie 4,000 kartų pavartoja tą keturių raidžių žodį ir jo atšakas, kuris tik prieš kelio metų buvo išdrįsta viešai vartoti, o dabar už tokį gausų jo vartojimą vienu šis rašytojas laikomas genijum, o kitų literatūriniu vandalu, kuris sumenkina Booker'io premiją.

Įdomiai pasisakė buvęs *Sunday Express* laikraščio literatūrinis redaktorius Graham Lord. Jo teigimu, iš viso Booker'io premijai parenkamos netikusios knygos, nes nusprendžia akademikai ir kritikai, kurie bijo pasirodyti esą trivialūs miesčionys. Dėl to, kai 1985 metais Booker'io premija buvo paskirta Naujosios Zelandijos maorių rašytojai Keri Hulme

už, sako, nepaskaitomą romaną *The Bone People*, pasipiktinęs *Sunday Express* pasiūvė kasmet skirti 20,000 svarų premiją už stilistiškai parašytą ir paskaitomą romaną. Tas nusistatymas sėkmingai vykdomas, nors rezultatai nėra taip plačiai reklamuojami, kaip Booker'io atveju.

Booker'io premija už 1894 metus

Praejusiais metais kaip tik tą dieną, kai buvo įteikta Booker'io premija, Cambridge universiteto profesorei anglistei Gillian Beer buvo iškelta mintis: jeigu tokia premija būtų buvusi skiriama 1894 metais, ar būtų tinkamų kandidatų tam šešetukui, iš kurio rinktų laimingąjį?

Profesorė padrasino: apie tą dešimtmetį buvę rimtų darbų — Hardy, Kipling, Stevenson, Wells, Conrad. Entuziastus ta mintis užkrėtė. Tik šįkart tą šešetuką atrinko ir pasiūlė Everyman leidyklos pigiosios knygų serijos skyriaus direktorė

Hilary Laurie. Tas šešetukas: Rudyard Kipling *The Jungle Book*, George du Maurier *Trilby*, Robert Louis Stevenson *The Ebbtide*, George Moore *Esther Waters*, Anthony Hope *The Prisoner of Zenda* ir George Gissing *In the Year of Jubilee*. Šešių asmenų komisija parinko George Moore kūrinių. Įdomu, kad ir dabar, po 100 metų, gali rasti nusipirkti tuos visus čia suminėtus kūrinius.

Anglijos airis Moore savo romane vaizduoja tragiskų išgyvenimus girtuoklio tėvo iš namų išstumtos dukters. Ji suviliojama ir paliekama nėsčia.

Solistė Aldona Stempužienė ir pianistė Nancy Brittain koncerto metu Cleveland Music School Settlement šiuo metu spalio 23 dieną Cleveland'e.

Solistei Aldonai Stempužienei — kultūrinė premija

Solistė Aldona Stempužienė laimėjo šiuo metu Ohio Lietuvių gydytojų draugijos kultūrinę premiją, kurią ši draugija skiria jau 38-eri metai. Šiuo metu gegužės mėnesį Aldona Stempužienė turėjo savo rečitalį Cleveland'e, o spalio 23 dieną dainavo Cleveland Music School Settlement fakulteto koncertų serijoje. Lapkričio 19 dieną įvykusiame

iškilmingame Lietuvos kariuomenės šventės minėjime Cleveland'e solistė atliko muzikinę programą.

Aldona Stempužienė dėsto dainavimą, koncertuoja ir vadovauja Cleveland'o lietuviškai radijo programai „Tėvynės garsai“. Sveikiname Aldoną Stempužienę jai suteiktos premijos proga!

Anglų literatūroje pirmas toks ryškesnis romanas, paskirtas vienišai motinai. Visi tie kandidatai nėra taip plačiai reklamuojami, kaip Booker'io atveju.

Kokia vertė anuomet galėjo būti dabartinių 20,000 svarų? Apskaiciuota, kad 416 svarų. Autoriaus gyvo nėra, tai sutarta

kuriai nors mokyklai padovanoti po egzempliorių visų dar Everyman leidyklos turimų pigiosios laidos knygų.

Spalio 15 dieną Cheltenham mieste buvo suorganizuotas literatūros festivalis, tai jame padiskutuotas ir tasai naujasis Booker'is.

Lietuviai, aišku, negalėtų surasti šešetą prieš 100 metų išleistų romanų ir iš jų pasirinkti geriausią. Bet šio amžiaus ketvirtasis dešimtmetis turbūt jau leistų pasirinkti šešetuką ir iš jo tokį romaną, kuris būtų vertas karūnuoti.

Kazimieras Barėnas

— pedagogė Alma Mikaliukienė, kalbėjusi apie šeimų padėtį dabartinėje Lietuvoje, jų problemas ir būdus joms padėti; Jono Kuprio nuotrauka

— dr. Arvydas Žygas po savo paskaitos „Lietuva penkerių metų perspektyvoje“ sekmadienį, lapkričio 6 dieną, Ateitininkų namuose, Lemont'e, su savo buvusiu mokytoja Stase Petersoniene (jo dešinėje) Pedagoginiame Lituanistikos institute Čikagoje.

Iš Vilniaus universiteto istorijos

(Atkelta iš 3 ps.)

savųjų vergu, nuodijo, žemino engė, vertė paklusnia banda — ir vis dėlto gilišios žmogiškosios šerdies neįstengė užvaldyti”²⁹. Sovietiniais dešimtmečiais formuotą luobą nusimetė, kartu su tauta ir valstybe ėmė atgimti ir Vilniaus universitetas, dar kartą įrodes, jog kultūra negali būti sunaikinta. 1988 m. liepos 1-3 dienomis Vilniuje vykusios Baltijos respublikų studentų „Gaudeamus“ šventės metu plazdėjo tuomet dar draudžiamos tautinės vėliavos, aidėjo skanduotės: „Estija! Latvija! Lietuva!“ Naujųjų mokslo metų pradžioje iš Maskvos buvo gautas nurodymas įvesti laisvą paskaitų lankymą (nesuvaldant jo esmės, nepasitūlius studentams pasirinkti specialių kursų, dėstytojų, neturint pakankamai būtinų leidinių ir pan.), baigiamąjį marksizmo-leninizmo egzaminą, panaikinti filosofijos istorijos ir logikos disciplinų dėstymą. Lietuvos ir universiteto spaudoje pasirodė gyvų diskusijų sukėlę Filosofijos istorijos ir logikos katedros vedėjo prof. Rolando Pavilionio straipsniai³⁰, siūlę atsisakyti vadinamųjų visuomeninių mokslų, o vietoj jų dėstyti pasaulyje pripažintas akademines disciplinas. Šią nuostatą parėmė studentija, o studentų Sąjūdžio rėmimo grupių koordinacinė taryba surengė piketą prieš dogmatinius visuomenės mokslus ir Karinę katedrą. Hegemoniška šių nepaprastai išplestų, disciplinų padėtis buvo išjudinta. Universiteto tarybos 1988 m. spalio 25 d. sprendimu jos paskelbiamos fakultatyvais. Šiek tiek vėliau, suvokdami, kad „Universiteto paskirtis — ne pirmi vieną kurią ideologiją, o sudaryti sąlygas samoningai — t.y. įgyjamų žinių pagrindu — ją pasirinkti”³¹, universiteto darbuotojai, nepaisydami grubaus Maskvos valdininkijos spaudimo, pirmieji SSRS atsisakė ideologinių disciplinų dėstymo. Įvedami bendrosios politologijos, ekonomikos teorijų, religijotyras ir kiti nauji kursai. Tuo žingsniu universitetas nesugrįžtamai išsprūsta iš Centro gniaužtų. 1989 m. šiuos pasikeitimus inicijavęs prof. Rolandas Pavilionis pakviečiamas dirbti prorektoriumi, 1990 m. gruodžio mėn. išrenkamas aštuoniadesimt pirmuoju Almae Matris rektoriumi. O prieš tai — 1990 m. pavasarį — iš universiteto pavadinimo dingsta sovietiniai ordinarai, Vinco Kapsuko vardas. Po beveik keturiasdešimties metų vėl aidį garbingas — VILNIAUS UNIVERSITETAS!

Vilniaus universitetas, pavadinamas Vinco Kapsuko vardu, išliko reikšmingiausia Lietuvos mokslo ir kultūros įstaiga, darė didžiulę įtaką Vilniaus ir viso krašto visuomenei, jos dvasinei, kultūrinei raidai. Profilio platumu, dėstytojų ir studentų skaičiumi ir ypač lietuviškumu buvo pranokti visi kiti universiteto

gyvenimo tarpsniai. 1955-1990 metais visomis mokymo formomis parengta per 60 tūkst. įvairių sričių specialistų (17 513 ekonomistų, 5223 teisininkai, 3710 medikų, 3402 lituanistai, 2636 biologai, 2332 istorikai, 1721 chemikai ir t.t.). Universitete dirbo nemažas būrys įvairių mokslo krypčių darbuotojų, beveik pusė visų Lietuvos mokslo daktarų ir profesorių. Daugelis jų, dirbdami vienokio ar kitokio kompromiso sąlygomis, kantriai ir atkakliai rūpinosi, kad paruošti specialistai būtų aukštos kultūros, igytų tinkamą išsilavinimą. Sunkiais antihumaniško sovietinio režimo metais universitete išliko gyva rezistencijos dvasia, o jo kuriamos vertybės padėjo saugoti tautos orumą ir gyvastį, gaivino žmonių dvasią, nepastebimai ruošė naują Lietuvos atgimimą. Ilgas savivalės, absurdo, demagogijos tarpsnis įtikinamai liudija, kad „universitetas yra kažkas daugiau negu palankios ar nepalankios politinės ar ekonominės sąlygos, daugiau negu laiko mada, daugiau negu vienokia ar kitokia valdžia”³².

(Pabaiga)

NUORODOS

- 14 A. Sniečkaus kalba, LKP CK posėdyje. 1958.06.27. LVVOA. F. 1771. Ap. 191. B. 542. L. 59.
- 15 Venclova T. „Atsparumo metai“, *Vilties formos: publicistika, esė. Vilnius, 1991. P. 68.*
- 16 J. Bielinio kalba LKP CK posėdyje. 1958.06.27. LVVOA. F. 1771. Ap. 191. B. 542. L. 67.
- 17 Mokydamasis Marijampolės II vidurinėje mokykloje išitraukė i pogrindinę grupę. 1958 m. naktį iš vasario 15 į 16 d. kartu su kitais ant mokyklos ir kitų pastatų sienų rašė antitarybinius šūkius, ant telegrafo laidų iškabino vimpelus su nacionalistiniais užrašais, nuo agitpunkto nuplėšė ir sudraskė šūkius ir pan. (Teibero Leonido, Kazio, asmens byla. VUA. B. 58660. L. 26).
- 18 Universiteto partinės organizacijos ataskaitinis susirinkimas. *Tarybinis studentas*, 1959 gruodžio 19.
- 19 Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros 1959-1960 mokslo metų darbo ataskaita. 1960 m. birželio 30 d. *Literatūra 1940-1960... P. 517.*
- 20 „Tobulinti politinį studentų auklėjimą“, *Nutarimai ideologiniams klausimais*, Vilnius, 1971. P. 38.
- 21 Ten pat.
- 22 *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika, 1972-1973*. Chicago, 1974. P. 261.
- 23 *Nenugalėtoji Lietuva*. T. 1. P. 195-196.
- 24 Bogušauskas, J. *Lietuvos jaunimas... P. 74.*
- 25 *Žinios*. Vilnius/Aušra. 1977. V.12 — 1978 m. kovas. Čikaga, 1978. T. 2. P. 37.
- 26 Ten pat, p. 196.
- 27 *Nenugalėtoji Lietuva*. T. 1. P. 523.
- 28 Ten pat, t. 2, p. 298.
- 29 Venclova, Tomas. „Nepriklausomybė“, *Vilties formos: publicistika*, p. 249.
- 30 Pavilionis, Rolandas. „Visuomenės mokslai ir filosofija: kaip pabusime iš letargo?“, *Komjaunimo tiesa*, 1988 spalio 14; Pavilionis, Rolandas. „Visuomenės mokslai ir filosofija: letargo miegas ir prabudimas“, *Tarybinis studentas*, 1988 spalio 14.
- 31 Pavilionis, Rolandas. „Quo vadis, Universitas Vilnensis?“, 1989 rugsėjo 22.
- 32 Trumpa, Vincas. „Vilniaus universiteto siluetai“, *Dirva*, 1979 rugpjūčio 23.

Kreipimaisi į skaitytojus

Inžinierių dėmesiai

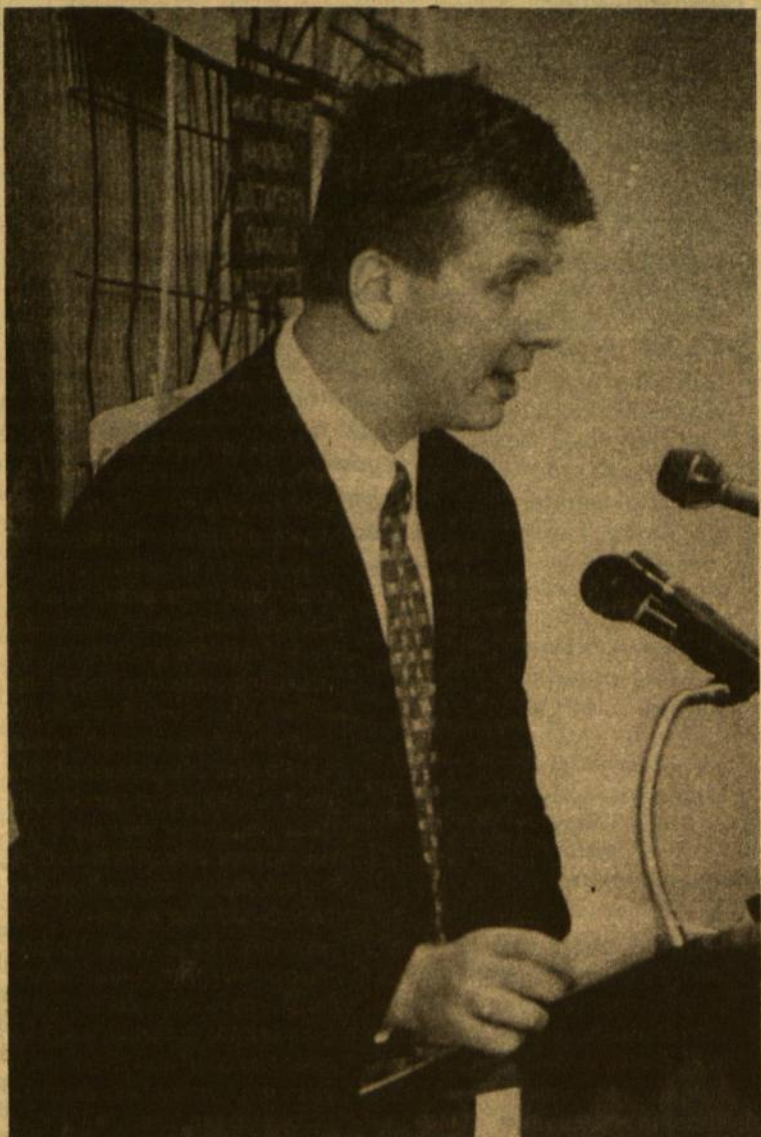
Vilniaus technikos universiteto statybos fakultetas rengia tarptautinę konferenciją tema: „Naujos statybinės medžiagos, konstrukcijos ir technologijos“. Konferencija vyks Vilniuje 1995 m. gegužės 10-13 dienomis.

Konferencijoje numatomos tokios sekcijos: 1. Statybinių medžiagų technologija, 2. Statybos technologija ir mendežmentas, 3. Statybinės konstrukcijos, 4. Konstrukcijų optimizacija ir nauji skaičiavimo metodai, 5. Darbo ir gyvybinės sauga statyboje. Oficialios kalbos konferencijoje bus lietuvių ir anglų.

Norintieji dalyvauti konferencijoje arba joje skaityti pranešimą registruojasi pas organizacinio komiteto pirmininką A. Juozapaitį šiuo adresu: Statybos fakultetas, Vilniaus technikos universitetas, Saulėtekio al. 11, 2054 Vilnius. Telefonas: 76 35 91; faksas: 76 53 10. Pranešimų santraukas reikia pristatyti kaip galima greičiau, bet ne vėliau kaip šių metų gruodžio 30 dieną.

ATITAISYMAS

Lapkričio 12 dienos *Draugo* kultūrinio priedo laidoje po aktorius Gailio Žukausko nuotrauka parašyta, jog jis švenčias sceninės veiklos 60 metų sukaktį. Turėjo būti: 50 metų sukaktį.

Iš žieminio „Ateities“ savaitgalio, vykusio lapkričio 4-6 dienomis Jaunimo centre, Čikagoje, ir Ateitininkų namuose, Lemont'e: — dr. Audrius Polikaitis nagrinėjo atsikūrusių nepriklausomoje Lietuvoje ateitininkų padėtį; Jono Kuprio nuotrauka